

*Я. Мончак, студентка бакалаврату
О. Бабелюк, д-р філол. н., проф.
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

ПЕРЕКЛАД ІНСТРУКЦІЙ З ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ: ІМПЕРАТИВНІСТЬ І ТОЧНІСТЬ

У сучасних умовах інтенсивного розвитку промисловості, автоматизації виробничих процесів та підвищення рівня техногенного навантаження на довкілля особливої актуальності набуває проблема адекватного перекладу інструктивних текстів у сфері техногенної безпеки. Інструкції з експлуатації обладнання, регламенти дій у разі аварійних ситуацій, протоколи безпечної роботи на промислових об'єктах виконують не лише інформаційну, а й регулятивну функцію. Їхня комунікативна спрямованість полягає у чіткому програмуванні поведінки адресата з метою запобігання виробничим ризикам та мінімізації можливих наслідків аварій. У наукових дослідженнях, присвячених ролі новітніх технологій у професійній підготовці та організації освітніх процесів, наголошується на необхідності інтеграції передових технологічних рішень у всі сфери діяльності з метою підвищення ефективності навчання та масштабування кращих практик. Такий підхід передбачає системне впровадження цифрових інструментів у формування професійних компетентностей, зокрема у сфері безпеки та управління ризиками[1, с. 5]. Інструктивний дискурс техногенної безпеки характеризується високим рівнем нормативності, стандартизованості та імперативності. Мовні засоби таких текстів спрямовані на формування однозначних алгоритмів дій, що виключають варіативність інтерпретації. Саме тому переклад інструкцій цього типу вимагає максимальної точності, функціональної відповідності та збереження директивного характеру висловлювань.

Особливе місце в структурі інструктивних текстів займають імперативні конструкції — це граматичні форми, що використовуються для висловлення команд, наказів, інструкцій, або порад безпосередньо слухачеві[2]. Саме вони забезпечують регулятивну функцію документа та програмують поведінку адресата в умовах потенційної небезпеки. У сфері техногенної безпеки будь-яка варіативність інтерпретації є небажаною, а інколи й критично небезпечною, тому мовне оформлення приписів повинно виключати двозначність. Показовим є фрагмент інструкції Honeywell Safety Systems, у якому послідовність дій користувача чітко регламентується через директивні конструкції: *Click it to start, you must click the box acknowledging that you have read the terms, you must scroll to the end of the text, click "Accept" to begin*[4, с. 12]. У наведеному прикладі поєднуються різні ступені імперативності. Форма *you should see* має рекомендаційно-очікувальний характер і вказує на передбачуваний результат дії, тоді як конструкції з модальним дієсловом *must* виражають категоричну обов'язковість виконання певних процедур. Повторюване використання *you must* формує послідовну модель нормативної поведінки та мінімізує можливість альтернативного трактування вимог. Синтаксична простота речень, переважання коротких директивних структур та послідовна організація кроків сприяють алгоритмізації дій користувача. У перекладі важливо зберегти диференціацію між рекомендаційним і обов'язковим характером висловлювань: *you must* має

відтворюватися через форми категоричної необхідності («повинен», «необхідно», «слід обов'язково»), тоді як *should* не може передаватися з тією самою нормативною силою. Невірне відтворення модального значення здатне змінити рівень імперативності інструкції та вплинути на коректність виконання процедур.

Не менш важливою характеристикою перекладу інструкцій з техногенної безпеки є термінологічна точність. Тексти цього типу насичені спеціалізованими одиницями, що позначають технічні процеси, елементи обладнання, типи небезпек, режими функціонування систем та алгоритми реагування на інциденти. Будь-яка неточність у відтворенні таких термінів може спричинити порушення технологічного регламенту або неправильне виконання процедури. Як зазначає О. С. Пальчевська у дослідженні, присвяченому проблемам перекладу термінології у сфері гуманітарного розмінювання, наявність уніфікованої термінології в межах певної галузі, а також інтеграція термінологічних ресурсів у процес створення документації сприяє зменшенню кількості можливих комунікаційних помилок [5, с. 146]. У сфері техногенної безпеки така уніфікація набуває особливої значущості, оскільки безпосередньо впливає на безпечність виробничих процесів.

У процесі перекладу інструкцій застосовуються різні стратегії, зокрема використання усталених еквівалентів, калькування, термінологічна адаптація та лексико-граматичні трансформації. Використання кодифікованих відповідників забезпечує стабільність терміносистеми, уніфікацію професійної комунікації та відповідність національним стандартам технічної документації. Це особливо важливо у сфері техногенної безпеки, де терміни функціонують не ізольовано, а в межах нормативно закріплених процедур і технологічних регламентів. У текстах, присвячених підготовці до надзвичайних ситуацій, функціонують усталені терміни, як-от *decision-making under stress, cognitive load, transfer of training, performance pressure* [6, с. 42]. Їх переклад потребує використання кодифікованих або усталених відповідників (прийняття рішень в умовах стресу, когнітивне навантаження, перенесення результатів навчання, навантаження на виконання), оскільки ці одиниці входять до міждисциплінарної терміносистеми психології безпеки та управління ризиками.

Процес перекладу також передбачає застосування трансформацій, зокрема конкретизації, генералізації, перестановки компонентів, граматичної заміни та семантичного уточнення. Такі трансформації дозволяють адаптувати синтаксичну структуру інструктивного тексту до норм української мови без втрати змістової точності та імперативної сили. Наприклад, англомовні безособові конструкції або номіналізовані форми можуть потребувати перебудови в дієслівні структури з чітко вираженим суб'єктом дії, що відповідає традиціям українського ділового мовлення. Ілюстрацією таких трансформацій є інструкції EUCHNER Operating Instructions, де використані безособові та модальні конструкції: *"Safety components must not be bypassed, turned away, removed or otherwise rendered ineffective"* або *"The switching operation is allowed to be triggered only by the intended handle module..."* [3, с. 10]. У перекладі подібні форми можуть потребувати конкретизації суб'єкта дії, збереження категоричності модальних значень (необхідність виконання дії) та уточнення граматичної структури, щоб інструкція залишалася максимально зрозумілою та нормативно значущою для українського користувача. Водночас будь-яка трансформація має бути функціонально виправданою та не змінювати ступінь нормативності припису.

Окремої уваги потребує проблема лаконічності та структурної чіткості. Інструкції з техногенної безпеки повинні бути максимально однозначними, логічно впорядкованими та зручними для швидкого сприйняття. У реальних виробничих або аварійних умовах адресат тексту часто перебуває в ситуації підвищеного психологічного напруження, що знижує здатність до складної аналітичної обробки інформації. Саме тому перекладач має дотримуватися принципу функціональної економії мовних засобів, уникати надмірної синтаксичної ускладненості. Чітке структурування кроків, використання маркерів послідовності та стандартизованих формулювань сприяє підвищенню ефективності комунікації. Крім того, переклад інструкцій з техногенної безпеки передбачає врахування міжкультурних і правових відмінностей у сфері нормативного регулювання. Ті самі технічні вимоги можуть мати різний рівень обов'язковості залежно від національної системи стандартів, що зумовлює необхідність узгодження перекладу з чинними нормативними актами. Отже, перекладач виступає не лише мовним посередником, а й учасником процесу професійної стандартизації.

Отже, переклад інструкцій з техногенної безпеки є складним багатоаспектним процесом, що поєднує лінгвістичний аналіз, термінологічну точність, прагматичну адекватність та глибоке розуміння професійного контексту. Імперативність і нормативність інструктивного дискурсу зумовлюють підвищені вимоги до перекладача, оскільки від коректності відтворення модальності, термінології та структурної організації тексту безпосередньо залежить рівень безпеки експлуатації технічних систем. Таким чином, адекватний переклад інструкцій у сфері техногенної безпеки виступає не лише мовним завданням, а й важливим елементом забезпечення виробничої безпеки, мінімізації техногенних ризиків та запобігання надзвичайним ситуаціям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Babelyuk O. Using Distance EdTech for Remote Foreign Language Teaching During the COVID-19 Lockdown in Ukraine. Arab World English Journal (AWEJ). Special Issue on the English Language in Ukrainian Context. November 2020. — P. 5. — DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/elt3.1>
2. Cambridge Dictionary. Imperative. — URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/imperative>
3. EUCHNER Operating Instructions. Safety Systems — MGB2-L1...-BR... / MGB2-L2...-BR...; MGB2-L1...-BP... / MGB2-L2...-BP.... — 2023. — P. 10.
4. Honeywell. Safety Suite Device Configurator User Guide. — December 2018. — P. 12.
5. Palchevska O. S. HUMANITARIAN DEMINING IN UKRAINE: THE PROBLEM OF TERMINOLOGY TRANSLATION. — 2019. — P. 146. — DOI: <https://scholar.google.com/citations?hl=uk&user=WavvvwUAAAAJ>
6. Sime J.-A. Designing Emergency Response Training: Seven Ways to Reduce Stress. — January 2007. — P. 42.